ÇУЛ ÇИНЧЕ

Ваттисем вилсе пыраççĕ, вĕсем вырăнне ачасем çуралаççĕ, ӳссе çитĕнсен - каччăсем авланаççĕ, хĕрĕсем качча каяççĕ. Çапла вăл пурнăç.

Урам тăрăх çарран чупса çӳренине, тусĕсемпе пуканелле вылянине Улькаç паянхи пек астăвать. Çамрăк ĕмĕр - савăнăçлă вăхăт ма çав тери час иртет-ши вăл? Пиччĕшĕ авланнă чухне Улькаç 15 те тултарман. Туйне пит вăйлă туса ирттерчĕç. Унтанпа çак иртнĕ виçĕ çул хушшинче Улькаç хĕр пулса çитрĕ. Иртнĕ эрнере ăна кӳршĕ ялти Карачăм ывăлне Миккулкана килĕшрĕç. Икĕ çул аслăрах вăл Улькаçран, хитре те, ăслă та теççĕ, анчах амăшĕ усал. Епле пулсан та ĕнтĕ Улькаç каймастăп тесе татса калаймарĕ. Миккулка çине куç хӳрипе вăтанкаласа пăхса илчĕ те пичĕ пĕçерсе кайнипе пуçне лаш усса "сирĕн сăмахран иртейместĕп, кирек те мĕнле тăвăр" тесе йăвашшăн каласа хучĕ юратнă ашшĕпе амăшне. Çамрăк чĕри сиксе тухас пек тапать, вĕри юн çанçурăмне йĕппе чикнĕ пек чиккелет. Çав вăхăтра амăшĕ ăна ан кай, кăçаллăха тăр тесен, вăл ăна хирĕç кăшкăрса пăрахма хатĕр. Улькаçшăн Миккулка пек хитре ача таврара та çук. Пăхăр-ха унăн ункă пек явăнса тăракан сарă кăтрисене, пăхăр-ха унăн кулса тăракан сенкер куçĕсене, унăн килĕшӳллĕ сăн-питне, кам тиркеме пултарĕ ăна?

Тунтикун илме килеççĕ. Тата виçĕ кун кăна вĕт, виçĕ кунтан Улькаçăн çĕнĕ пурнăç пуçланать. Мĕнле пурнăç-ши вăл, телейлĕ пулĕ-ши? Савăнăçлă ирттерĕ-ши вăл пурнăçа? Амăшĕ усал, хаяр теççĕ те, Улькаçăн амăшĕпе пурăнмалла мар вĕт? Миккулка, унăн пулас упăшки, çеç ăнăçлă, йĕркеллĕ пултăр. Унпа килĕштерсе пурăнсан савăнăçĕ те, ытти те пулĕ.

Э-эх! вăрăм-çке кунĕ те! Тăвата кун тăвата эрне пек туйăнчĕ. Халĕ тата виçĕ кун кĕтмелле. Çунат пулсан вĕçсе кайĕччĕ Миккулка патне! Ашшĕ те, амăшĕ те, никам та ан систĕрччĕ. Пĕр-икĕ сăмах кăна калаçса килĕччĕ Улькаç Миккулкапа. Инçе те мар вĕт,ултă çухрăм кăна вĕсен хушшисем. Ултă çухрăм вĕсене уйăрса тăрать.

Аккăшĕпе пит килĕштерсе пурăнаççĕ вĕсем. Халь вăл N ялĕнче пурăнать.

Ачи пур, тепри варта. Вăйăран кĕнĕ чух Ульккаç ăна хапха уçса кĕртетчĕ, каччăпа ларнине курсан та никама та каласа паман. Туя чĕнес пулать ăна. Вунсакăр çул кĕтнĕ савăнăçлă туйиран çав ылтăн аккăшне хăварма юрать-и? Çу-у-к, Ульккаç ăна чĕнме хăй каять. Ашшĕ чĕннех пултăр, Ульккаç ăна уттисенчен уйрăм, ятарласа кайса чĕнет. Вăхăт та час иртет, тата юратнă аккăшĕпе те калаçас килет.

— Анчах кампа каяс?

Шурă саттин тутăрне майралла туртса çыхрĕ те чупса тухрĕ урама. Шурă кĕпепе, шап-шурă тутăрпа чисти лĕпĕш пекех ĕнтĕ. Шурă лĕпĕшсем вĕçсе çӳреççĕ вĕт-ха? Ульккаç та çавсем пекех. Пĕр самантра Пăльуксен хапхи умне вĕçсе çитрĕ те сасартăк çухалчĕ. Лĕпĕш вăл темле пĕчĕк çурăкран та кĕрсе кайма пултарать. Хапха сасси илтĕнмерĕ - уçă пулнă пулас. Пăльук килте çук - çӳлти каса тала тӳме чĕнсе кайнă ăна.

- Мен тăвас?

Аккăшĕ патне çитме пилĕк çухрăм. Ульккаç çулне аван пĕлет.

Кăнтăрла иртни нумай пулмасть-ха.

- Э-эй, пĕччен каяймастăп-им? Ача мар-çке?

Амăшĕ кĕлетре çăнăх аллать. Унăн та пуçĕ тĕк тăмасть, хĕрне качча

парасси çинчен шухăшлать вăл. Хуньамăшпе килĕштерĕç-ши? Миккулка кĕрӳ усал мар-ши? Е пĕрер çул тăрсан та юранă пулĕччĕ-и, тен? Çук, çук, халь ĕнтĕ ун çинчен шухăшлама юрамасть. Çынсем кулĕç. Килĕшнĕ ĕнтĕ - ĕç пĕтнĕ. Туя аван, яла тĕлĕнтермелле туса ирттерес пулать. Ульккаç чупса çитнĕ вăхăтра çавăн çинчен шухăшланă вăл.

- Акка патне паянах каяс терем ĕнтĕ эпĕ, анне, - терĕ вăл кĕлет алăкĕнчен кĕрсенех.

-Паян каçа юлмăн-ши? Ыран каймăна, ыран ирхине авантăрах пулĕ? - тавăрса каларĕ ăна çемçе сасăпа амăшĕ. - Микуç патне кайса тулла пăсса çеç килчĕ. Асу та çав, - хушса хучĕ вăл ала тĕпне юлнă сăсăла валашкана ярса. - Пăх, мĕн чул сăсăл юлать.

- Сăсăлне пăрах-ха эсĕ. Ман вăл шухăш мар: акка патне каяс шухăш.

Пĕртен-пĕр аккана хам туйиран хăвармастăп.

- Асу пасар майĕ кĕрсе тухĕ-ха. Шăмат пасарне каятех вăл.

- Манăн унпа калаçмалли пур.

- Апла пулсан кай, кай, ачам. Кампа каяс тетĕн? - Вăл çӳпçерен çăнăх илчĕ те алине тултарчĕ. Ĕçчен алăра çăнăхлă ала выляса çеç тăрать. Мамăк пек çемçе çăнăх валашкана юхать.

- Пăльук килте çук, пĕчченех каймалла пулать. Эпĕ унта наччас чупса çитĕп, - терĕ Ульккаç амăшне йăпатса.

- Кай эппин, кай апла пулсан. Каçа хирĕç ан тух, ыран килĕн.

Ульккаç тухса кайсанах амăшин пуçне çав пaçăрхи шухăшах çавăрса илет. Хăйĕн хĕр чухнехи ĕмĕрне аса илет. Ăна хăйне те çураçса, малтан килĕшсе пит чаплă туйипа пачĕç. Çирĕм пĕр çул пурăнать ĕнтĕ упăшкипе. Пит килĕштерсе пурăнаççĕ. Упăшки ĕçмест, çынпа харкашмасть, ĕçкĕ вăхăтĕнче лăпкă тытать хăйне. Ульккаç вĕсен чи асли, ун хыççăн тăватă ача вилчĕ. Тепĕр пĕчĕк хĕрĕ - Хресчук урамра çеç выляса çӳрет, вуннă та тултарман-ха. Вăхăт хăй ĕçнех пĕлет. Ульккаçа качча пама та вăхăт çитрĕ. Пирвайхи хĕрĕн туйне те начар тусан вара мĕнле пулать-ха вăл?

Çу-у-к, пĕр 20-30 витре сăра вĕретес пулать, эрехне хатĕрлемелле. Тата ыттисем те кирлĕ. Ĕç нумай, чăрмавĕ мăй таран.

Амăшĕ çăнăх алласа пĕтернĕ çĕре Ульккаç вăрман патнелле çывхарса пырать. Инçетрен ешĕл курăк ăшĕнче вăл шурă лĕпĕш пекех вĕлтĕртетсе пырать.

Çанталăк ăшă, ака уйăхĕнчи пек сивĕ сил те çук, хĕвелĕ те чиперех хĕртсе пăхать. Çу уйăхĕн илемне кам пĕлмест? Ун пек илемлĕ, хитре уйăх тата мĕнле? Вăрăмрах чечек-курăксем Ульккаçа пуç таяççĕ...

Вăрман витĕр тухсан - N ялĕ. Вăрман хушши икĕ çухрăм. Аккăшпе курса калаçас килет, çавăнпа васкаса утать Ульккаç. Çӳллĕ çамрăк кăкăрсем утнă майăн силленсе пыраççĕ. Вĕсен хушшинче - алтуни хулăнăш хура çиттуни. Ульккаç питне çунă вăхăтра пĕшкĕннипе вăл унта пырса выртнă. Шурă кĕпе çинче хура çӳç таçтан.уйрăлса тăрать, вĕçĕнчи хĕрлĕ лента саппунĕ патнех çитнĕ. Тутăрне аллинче тытса пырать, çиттунине те çăмăллăн кăна тытса хыçалалла

ывӑтса ячӗ.

Хирте те уҫӑ сывлӑш, пур енчен те тутлӑ шӑршӑ кӗрет, вӑрманта тата авантӑрах. Тарӑнрах сывласан, ҫӑра сывлӑшпа сӑмса шӑтӑкӗсем кӑтӑкланаҫҫӗ. Акӑ вӑрман турттаракан ҫул, акӑ ҫулла ҫуран ҫӳрекенни.

- Тӳрӗрен каяс.

Йывӑҫсем пӗр-пӗринпе пӑшӑлтатса юмах яраҫҫӗ. Мӗн кӑна курман-ши ҫакӑ ватӑ юмансем! Вӗсем мӗн курнине каласа та пӗтерме ҫук пулӗ? Ак ҫакӑ, хӗрринчи ватӑ юман, миҫе ҫӗр ҫул пурнать вӑл тӗнчере? Вӑрман хуралҫи, вутӑпа тытсан, ӗлӗк хресченсене ричакпа хӗненисене те курнӑ вӑл, каччӑпа хӗр ун айӗнче мӗнле сӑмахсем калаҫнине те илтнӗ вӑл, тӗнчере ытти чӗрӗ чунсем "пурнӑҫшӑн" епле кӗрешнине те астӑвать вӑл. Ҫавӑнпа вӑл, хӑй ҫумӗнче ларакан ҫамрӑкрах юмана курни-илтни ҫинчен тайӑла-тайӑла пӑшӑлтатса, ӑна ҫеҫ, хӑйне уйрӑм, никам ӑнланайман чӗлхипе вӑрттӑн каласа парать.

Тӗрлӗ вӗҫен кайӑксем, те пытаникле выляҫҫӗ, пурте илтмеллех кӑшкӑрса савӑнаҫҫӗ. Ульккаҫа выляма чӗнеҫҫӗ вӗсем. Анчах Ульккаҫӑн вӑхӑт ҫук, аккӑш патне ҫитес часрах. Шаларах кӗрсен, пӗр вӑхӑтра чӗри темле шикленнӗ пек пулчӗ те (вӑрманта пӗччен ялан ҫапла вӑл), анчах вӑл нумая пымарӗ. Миккулкӑна аса илсенех чӗри хӑвӑртрах тапма пуҫларӗ.

- Мӗн ӗҫлет-ши халь вӑл? Вӑт вӑл кунта пулсан?

Вӑрманта курӑк вӑрӑм та нӳрлӗ. Арка вӗҫӗ ан йӗпентӗр тесе Ульккаҫ кӗпине ҫӳлелле туртса хӗстерчӗ. Авӑ уҫланкӑ, сулахаялла - пӗлтӗр вӑрман каснӑ вырӑн. Пӗчӗкреннех вӑрман ҫумӗнче ӳссе Ульккаҫ вӑрмана аван пӗлет.

Уҫланкӑра чечек нумай пулаканччӗ.

Ҫак вырӑна пӗчӗк чухне миҫе хут ҫырла пуҫтарма килнӗ пуль? Ҫырла пит нумай пулать, пуҫ пӳрне пек шултӑра ҫырласем.

Кук-ку, кук-ку, кук-ку! Малта инҫетре хускатса ячӗ куккук хӑйӗн хурлӑхлӑ кӗввине - кук-ку, кук-ку!

Ульккаҫӑн итлеме вӑхӑт ҫук, вӑл ытарайми илемлӗ чечексем пухать. Е-ех! Чечексем! Илемлӗ-ҫке вӑрманти ҫын таптаман ҫамрӑк чечексем! Темле тӗсли те пур. Ах мур, такам мурӗ таптаса пер ҫамрӑк хитре чечеке ҫӗр ҫумнех

çыпăçтарса хăварнă. Ульккаç ăна тăратса лартрĕ.

- Эпĕ пулман пулсан - пĕтеттĕн вĕт!

Йывăççем хăрушшăн, чуна сĕвĕртсе пĕр-пĕринпе темĕскер çинченваскаса калаçса илчĕç те хашлатса хуйхăрса ячĕç. Ульккаç ăна аванах илтрĕ, çавăнпа вăл та (хăй те пĕлмест темме) салхуланчĕ. Ватă вăрăм чăрăш та унпа пĕрле хăш-ш! тесе хыттăнах хуйхăрчĕ - çил тухнă. Чăрăш çӳçĕсене сил турама тытăнчĕ. Таçта-а-а инçетре аслати кăлтăртатрĕ, сасартăк чарăнчĕ.

Кук-ку, кук-ку! Çывхарнăçемĕн çывхарать куккук сасси - кук-ку!

Шиклентерет çапах та. Иккĕн пулсан калаçса йăпанăттăн - пĕччен.

"Хресчука илмеллеччĕ иккен, - шухăшлать Ульккаç чĕри тапнине итлесе, — килте пулмарĕ!"

Мăшăрланас пулать, тĕнчи çапла. Авă вĕçен кайăксем те пурте парлашнă, икшерĕн-виçшерĕн савăнса вĕçсе çӳреççĕ... Иккĕн килĕштерсе пурăннине мĕн çитет?

- Виç кунтан - туй!

Мĕнле кăна кайăк çук-ши çак вăрманта, мĕнле кăна юрă юрламаççĕ-ши вĕсем? Пĕр куккук çеç хурлăхлă авăтса ларать.

Кук-ку, кук-ку! Сасси унăн вăрманăн тепĕр енне кайса калле вĕçсе килет.

- Миçе çул пурăнатăп тата эпĕ çак çутă тĕнчере? Каласа пар, куккук тус! - шăнкăрав пек уçă сассипе кăшкăрса ыйтать Ульккаç. - Кала тĕрĕссине!

- Кук-ку, кук-ку! - терĕ те чарăнчĕ куккукĕ.

- Э-эй, мĕн пелен эсĕ! - çилленчĕ Ульккаç ăна, анчах унăн çилленмелли çук куккука. Тен, Ульккаçран та малтан урăх çын ыйтнă-и унтан. Е тата теçеткепе каласа парать пуль. Ульккаç пурăнма халь çеç тытăнать вĕт-ха! Икĕ çул мар, çирĕм икĕ çул та çителĕклĕ мар-ха ăна. Çĕр çул пурăнĕччĕ вăл Миккулкăпа е ытларах та. Ĕмĕр вилмесĕр савăнса пурăнас килет Ульккаçăн. Куккук сасси те хурлăхлăн мар, тепле савăнăçлăн илтĕнет халь. Ытти вĕçен кайăксем (туй тăваççĕ пулас) чарăнаймасăр юрлаççĕ.

Хăрăк турат çине пырса пусрĕ те урине ыраттарчĕ Ульккаç.

- Эй, мур. Такамĕ пăрахнă!

Йывăç тĕпĕ çине ларса хăпăл-хапăл санталине тăхăнчĕ те васкаса çăмăллăн утма тытăнчĕ.

Хăш-пĕр турат ăна кĕпи аркинчен тытса чарать.

- Ларса кан, ан кай малалла.

Тата çирĕм çухрăм утсан та ывăнас çук Ульккаç. - Кук-ку, кук-ку! - чарăнаймасть куккук.

- Пит, пит-аван, пит-пит-аван! - темĕскере мухтать пĕр пĕчĕк кайăк хăйĕн çинçе илемлĕ сассипе. - Пит аван, пит! - Хăйĕн вăрманти ирĕк пурнăçне мухтать пулмалла.

- Асту, асту! - шанмасть тепри. - Асту!

Вăрман тепĕр хут кашласа ячĕ, инçетре тепĕр хут аслати сасси илтĕнчĕ.

Хăрăк туратсем пуссанах шартлатса хуçăлаççĕ те, вăл сасă ура айĕнчен тухсанах таçта сарăлать.

Темле сасă илтĕннĕ пек пулчĕ... Пăхкалать йĕри-тавра Ульккаç -никам та çук. ' - Э-эй, вăрман çапла улталать вăл, - тесе йăпатать хăйне хăй Ульккаç.

Вăрман вĕçĕ инçе мар ĕнтĕ, çав кукăртан пăрăнсанах вĕçĕ курăнать.

- Ас-ту-у! ас-ту! - темĕскер çинчен астутарасшăн пĕр вĕçен кайăк. Вăрман хĕрри инçе мар пулсан та, темле хăрушшăн туйăнса кайрĕ.

Вăл хăй пĕчченех...

Вĕçен кайăксем нумай та, вĕсем мĕн пулăшаяççĕ. Хăйне шиклентерекен шухăшне Миккулка çинчен шухăшласа татах сирсе ярать Ульккаç. Сасăсăр хăрушă ан пултăр тесе юрласа ячĕ:

Чă-ăн тў-ў-пе-ри-и çи-ич çă-ăлтă-ăр та-а,

Чă-ăн тў-ў-пе-ри-и çи-и-ич çăлтă-ă-ă-ăр!

Йывăç купăс сасси пек, вăрмана саланать Ульккаçăн çинçе сасси.

Эх, Миккулка! Ульккаç мĕн шухăшланине пĕлетĕн-ши эсĕ? Сисетĕн-ши эсĕ Ульккаçăн чĕри епле тапнине? Сиксе тухас пек тапать ун çамрăк чĕри. Çамрăк ўт савни аллине кĕтет. Эх, вăрман, хитре-çке эсĕ çу уйăхĕнче, ешĕл вăрман!

Икĕ çул та сакăр уйăх уя тухса курман Ерхип. Пĕр çул çурă çакăн пек таса,

тутлă шăршăллă вăрман сывлăшĕпе сывламан Урттемей. Çавăнпа вĕсем иккĕш те, хура кураксем шăрăхра çăварĕсене карса сывланă пек, çăвар тулли сывлаççĕ вăрманти таса сывлăша. Ерхип чăнтăхса кайрĕ:

- Кха, кха, кха, - кăвакарса кайичченех ÿсĕрет вăл, - кха, кха, тьфу-у, — сурса кăларать çăра сурчăкне.

Сăн-пичĕ унăн питшăлли тĕслĕ шурă, пысăк, çуталса тăракан хĕрелнĕ куçĕсем темле анса ларнипе çамки ытла малалла тухса тăнă пек. Васкаса утнипе тата çуркуннехи хĕвел те хĕртнипе унăн хăмăр çÿçĕсем пайăрка-пайăрка çап-çутă курăнаççĕ. Сайра хăмăр мăйăхĕсем те, киттай çыннин пек аялалла усăнса, унăн юнсăр çÿхе тутисене хупласçĕ. Хулăн, сарлака çурăмлă, мăн Урттемей çумĕнче вăл шалча пек çеç курăнса ларать. Аллисем çип-çинче - шăмă кăна. Ĕлĕкех ÿсĕркелетчĕ вăл, халь çак иртнĕ çул çурă хушшинче пушшех начарланчĕ ун сывлăхĕ. Кăларма та халь ăна чирĕ пирки кăларнă, срукне тултариччен ларас пулсан тата тăватă уйăх ытларах лармаллаччĕ.

- Кха, кха, кха! - пĕтĕм кăкăрне пушă пичке пек кĕмсĕртеттерсе ÿсĕрет вăл.

- Чарăн, чорт! - кăшкăрса пăрахрĕ ăна пĕлĕте тем пек тилмĕрсе пăхса выртакан юлташĕ, Урттемей, ун еннелле пуçне çавăрса. - Кĕххĕмлетсе вăрман тĕсне ярса ларатăн, тăмана. Пăх, вăрман епле илемлĕ тумланнă, сывлăшĕ епле тутлă, сывласа тăранма çук. Сывла! Çăт çăвару тулли!

- Çăмăр та килет вăн, — ним сăмах тупаймасăр йăвашшăн каласа хучĕ курпунне кăларса пĕкĕ пек авăнса ларакан Ерхип. Урттемей сасси ăна темме çиллентерет.

- Килин. Килтĕр. Çăмăртан хăракан пултăн-и?

- Çу-у-к, хăраса мар та...

- Çутăр, йĕпеттĕр çăмăр. Ман намăса çуса тасаттăр! Айăплă çын вĕт эпĕ, пысăк айăплă! - терĕ вăл хытă сасăпа Ерхип ăна айăпа кĕртнĕ пек. Вăрăммăн хуйхăрса сывласа ячĕ. - Киле арам патне, ачасем патне таврăнап-çке! - хускатса ячĕ вăл пĕр самант чĕнмесĕр шухăшласа выртнă хыççăн. — Епле кĕтет-ши мана арам? Ĕлĕкхи пекех юрататъ-ши вăл мана, е? Эс мĕнле шухăшлан, Ерхип?

- Темĕн... Хĕрарăм вăл чĕлхипе кĕтет те... Кха, кха, кха!

- А-а, чорт, эсĕ те савăнăçлă мар иçмасса!

- Мĕн йĕркепе савăнмалла-ха манăн?

- Киле таврăнатăн вĕт, мĕлке пуç, киле - ăнланатни çавна.

- Эпĕ сан пек сывă çын мар. Мана пурпĕр. Хăть кунта, хăть килте вил. Нумай пурăнаймастăп ĕнтĕ эпĕ.

- Н-та-а! Нумая тăсаймăн, темĕн. Анчах епле пулсан та çут тĕнче савăнтаратех вăл. Пăх-ха эсĕ: кунĕ, кунĕ мĕнле, ытарма çук илемлĕ! -терĕ вăл хăяккăн çаврăнса выртса. - Кала тĕрĕссипе, вилессӳ килет-и?

- Çук, чирлĕ пулсан та пурнас килет, - тавăрса калать Ерхип. -Пĕртте вилес килмест.

-Тоттă. Манăн паян юрлас килет, йĕрес килет, такама тытса хĕнес килет! Виçĕ çула яхăн вĕт... сахал вăхăт мар вăл, виçĕ çул, виçĕ çул... -Иккĕш те таран шухăша кайса шăп пулчеç. Вăрманти вĕçен кайăксем пĕр-пĕринпе калаçса сăвăннине тилмĕрсе итлеççĕ. Çӳлте, хура пĕлĕтсем хушшинче, хурчăка çунатне сарса вĕçсе çӳрет.

Уçланкăра выртакан икĕ çынна тилмĕрсе пахать вăл, пĕрмай çавсен гĕлĕнче çаврăнать, инçетрен мĕн иккенне паллаймасть.

- Кук-ку! кук-ку! - таçта инçетрен сасă парать куккукĕ. Урттемей сасартăк сиксе тăчĕ те Ерхип çине çиллĕн пăхса илчĕ, унтан кĕсйинчен тапак енчĕкне кăларса (арам парни) чикаркка чĕркеме пуçларĕ.

- Çăварни иртсен пĕр çыру илтĕм арăмран, - хускатса ячĕ Ерхип еннелле тепĕр хут пăхса Урттемей. Халь унăн куçĕсем темле чеен пăхаççĕ. Кулнă пек туйăнаççĕ унăн кушак куçĕ пек чакăр куçĕсем, анчах хăй вăл кулмасть. Шăрпăкне сĕрчĕ те пӳрне хулăнăш чикаркине тивертрĕ.

- Шеллеп тесе çырать. Мĕнле пек сана, Ерхип?

- Шеллени аван ĕнтĕ вăл.

- Ыйткалана, чăлаха, чирлĕ çынна шеллеççĕ ăна. Вăт, калăпăр, сан пеккине! - кукăртăрах хулăн пӳрнине тăсса кăтартрĕ вăл. - Эпĕ чăлах тавраш мар, шеллени те кирлĕ мар мана! Унтан çăвар тулли тĕтĕм сывласа илчĕ те мăрье пек

çӳлелле вĕрсе кăларчĕ. - Юрату кирлĕ мана, шеллӳ мар, ю-ра-ту-у! Ăнланатни?

- Пурпĕрех мар-и вăл? - ăнланаймасть Ерхип.

- Ыттишĕн епле пулĕ те, маншăн апла мар.

Ерхип шăналăк пек хура хутаççине салтса типсе кайнă çăкăр татăкĕ илчĕ те шап-шурă пуличчен тăвар сапса чаплаттарса çиме пуçларĕ. Чăмланă чух унăн янах шăммисем чавса шăмми пек хирĕлсе тухса унăн ахаль те илемсĕр, сархайнă сăн-питне сăнсăрлатаççĕ.

- Вилсен час çĕрес мар тетĕн-им? Хе-хе-хе.

Ерхип ăна хирĕç нимĕн те чĕнмерĕ, шăмарса çеç шывланса, пӳрленсе таракан куçĕсемпе пăхса илчĕ. Урттемей çынна тăрăхлама юратнине пĕлет вăл, камĕрте пĕрле ларнă чухне хăнăхнă Ерхип.

Çак чух сывласа ларакан Ерхип çын вĕлернĕ тесен никам та шанас çук, анчах вăл тĕрĕс: çын вĕлернĕшĕн ларнă вăл тĕрмере. Ĕçкĕре... ĕçкĕпе пулнă. Сăмах çине сăмах, тавлашса хирĕçсе кайнă, çапăçма тытăннă. Аллине хуçăк турта епле çакланнине астăваймасть вăл (пит ӳсĕр пулнă). Мирун ах! тесе тĕшĕрĕлсе аннине çеç астăвать. Унтан сут, сут хыççăн - тĕрме.

Урттемей - лаша вăрри. Хуçа патĕнче, пуян çын патĕнче тарçăра ĕçлесе пурăнатчĕ вăл. Пĕрре çапла хуçипе вăрçсан ăна çилленсе çитнĕ те çĕрле ун рысак лашине вăрласа тарнă. "Кун панче ĕçлесе пурăнсан нихçан та çын шутне кĕрес çук, - тенĕ вăл. - Вăрлас!"

Хăшĕ темиçе лаша вăрлать - çакланмасть, ку малтанхинчех çакланчĕ. Ялне таврăнсан малтан ăна ялĕпе ислетрĕç, унтан аллисене хыçалалла çыхса халăх пӳртне хупса хучĕç. Унтан - сут, сут хыççăн тĕрмене. Икĕ çул та сакăр уйăх хушшинче арăмĕ пĕрре, пасар майĕ кĕрсе тухрĕ.

- Шеллетĕп сана, - тет. - Хм. Шел-ле-тĕп!

Урттемей чикарккине туртса пĕтерчĕ те юлашки хут çăвар тулли йӳçĕ хаяр тапак тĕтĕмне ĕмсе илсе чикарkки тĕпне ывăтса ячĕ. Вутлă чикарkки сывлăшра пĕкĕ пек кукăр туса ешĕл курăк çине кайса ӳкрĕ.

- Э-эх, аван-çке вăрманта! Аван вĕт, э?

- Мĕн аванни пур вара?

- Тĕрмере аван-им? Кай эппин каялла?

- Ан асăн, тархасшăн, ан асăн ун çинчен! Кха, кха, кха! Кхе, кхе, кхе! Тьфу-у! - сурса пăрахать Ерхип хура сурчăкне.

Вăхăтран вăхăта килекен ăшă çил тутлă шăршă ытам тулли парса хăварчĕ.

- Мейĕр, шел мар.

Урттемей, тутлă сывлăша ытараймасăр, пĕтĕм кăкăрĕпе сывлать, çăм тухса тулнă сăмси шăтăкĕсене пуç пӳрне кĕрет - пысăк шăтăксем. Аслати авăтни илтĕнсе кайрĕ, хĕвеланăçĕнчен хура пĕлĕт хупласа килет. Хĕвеле хупласшăн пулас, унталлаваскать.

Пĕр ушкăн чĕкеç вĕсем мĕн шухăшланине килсе пăхса кайрĕç, аялтанах шалча пек ларакан Ерхип пуçне кăшт кăна сĕртĕнетчĕç.

- Мĕн тейĕç-ши мана ялта? Арăм мĕн тейĕ-ши, э?

- Мĕн теччĕр... ристана мĕн теччĕр... ристан тейĕç, тата мĕн калаччăр, - чаплаттарать çăкăрне Ерхип.

Урттемей тепĕр май, хырăмĕ çине, çаврăнса выртрĕ, çĕтĕк шăлаварлă хулăн урисем пĕрене пек выртаççĕ. Вăл икĕ аллине те чăмăртаса чăпăркка çине янаххипе тайăнчĕ те чăтлăхалла пăхса выртать.

. - Кук-ку, кук-ку! - таçта кулянса авăтса ларать куккук. Пĕрре çывăхрах, çумра пекех илтĕнет, тепре пит инçе пек туйăнать. - Кук-ку, кук-ку!..

Урттемей хăй кунта выртать пулсан та, шухăшĕ, чĕри- килте. Ĕçшĕн, хресчен ĕçĕшĕн аллисем, çак пуслăх пек хулăн аллисем кĕçĕтеççĕ. Пĕр çул та ултă уйăх каннă юнĕ вылять, арăмĕпе тăвата çул çеç пурăннă, халь вăйпитти çын - вăтăр виççĕре.

Ларнăранпа хĕрарăм курман. Киле таврăнсан çак аллисемпе, хулăн аллисемпе ыталать вăл арăмне, ыталать те чуптăвать, икĕ çул ытла хĕрарăм курман. Анчах... анчах арăмĕ мĕнле пăхĕ ун çине? Йышăнмасан ăна? Ма ларнă вăхăтра килсе чуна пусармарĕ вăл? Ялта ун патне кĕтӳç çӳрет тени илтĕнчĕ. Тĕрĕс те-и, тен? Шанма çук, Уртемей, выçă кашкăр пек, шăлне шăтăртаттарса илчĕ.

Ерхип хутаçне çыхать - çисе тăраннă. Арки çинчи тĕпренчĕксене типшĕм алли çине пухрĕ те çăварне пысăк карса тĕпренчĕксене сапрĕ.

- Ну, сăпаççипă турра, тăрантăм.

- Ывăнас ан пул урăх! Çĕрĕпе, ниçта чарăнма... - каласа пĕтерейменрĕ сăмахне Урттемей. Вăрманта юрланă сасă, хĕр сасси:

Чăн тӳ-пе-ре çич çă-ăлтă-р та-а,

Чăн тӳ-ӳпе-ре çич çă-ăл-тă-ă-р!..

- Утăпăр майпе, - тăма тытăнать Ерхип хутаççине çурăм хыçне çакса, - çитĕ кану!

- Чарăн! Сассу ан пултăр! - аллипе юнаса кăшкăрса пăрахрĕ ăна Урттемей. - Итле!

Ерхип хăранипе йăпшăнса ларчĕ. Урттемей çине тĕлĕнсе пахать. Лешĕ куçĕсене хăпартмасăр сасă илтĕннĕ çĕрелле пĕр сиккеленмесĕр тилмĕрсе пăхать, хăмач пек хĕрелсе кайрĕ, пăхать, куçĕсене илмесĕр пăхать малалла.

Чечексемпе илемленнĕ уçланка шурă кĕпеллĕ, лĕпĕш пек шурă хĕр, калама çук хитре, вăй кĕвви каласа тухать. Урттемей пĕр шуралать, пĕр хĕрелет, кушак шăши тухнине сыхласа выртнă пек, пĕр сиккеленмесĕр, хăрушшăн пăхать вăл Ульккаçа. Мĕнле шухăшсем "ухтараççĕ-ши" унăн арпус пек çаврака пуçне? Çăварĕнче сурчăкĕ типнипе вăл тутисене ĕне пек çулласа илчĕ. Нумайччен пăхса выртрĕ вăл ним чĕнмесĕр, пĕр сиккеленмесĕр. Ерхип унтан тĕлĕннĕ, вăл ăна пăхать, ун шухăшне ăнланасшăн.

- Мĕн пулнă кăна?

Тăма хăтланчĕ Урттемей, каллех выртрĕ. Куçĕ умĕнче вăрăм курăк

кансĕрлесе ларать, вăл ăна темшĕн чĕтрекен аллипе татса ывăтса ячĕ пĕр айккинелле. Шăши сыхлакан кушак пекех, пиншакĕ те сăрă...

- Мĕн пулнă кăна?

Вăрманта вĕçен кайăксем пĕр-пĕринпе хăйсен чĕлхипе калаçса савăнаççĕ. Вăрман савăнать, вăрман шавлать.

- Кук-ку, кук-ку!.. Асту! Асту! асту! - илĕртет такама пĕр вĕçен кайăкĕ.

Ульккаç сасси шăпчăк сасси пек янрать вăрманта. Акă вăл чечек татма

пĕшкĕнчĕ те, унăн çамрăк кăкрисем тата ытларах palăрма пуçларĕç, çиттуни çĕре тивет, чечексемпе чуптăват.

- Аха! — терĕ Урттемей. - Аха!

Улькаç ним пĕлмесĕр, нимĕн шухăшламасăр васкаса утма пуçларĕ. Ешĕл курăк ăшĕнче шурă лĕпĕш пекех курăнать Улькkаç. Урттемей сиксе тăчĕ. Ерхип ун шухăшне сисрĕ пулмалла.

- Мĕн кирлĕ мара... Урттемей! Урттемей! - тесе кăшкăрса юлчĕ вăл. Нумай кирлĕ-им Ерхипе? Урттемей кăшт тĕртсенех йăванса юлчĕ Ерхип.

Улькkаç унталла-кунталла çаврăнкаласа пăхрĕ те йывăççем хушшинчен ун патнелле пĕр çын, хăрушă çын, пынине курах кайрĕ.

- Ай! - кăшкăрса ячĕ вăл шăнкăрав пек сассипе! Умĕнче чечексем выртаççĕ, кам пăрахнă, кам татса пăрахнă вĕсене? Астумасть вăл хăранипе хăйех аллинчи чечекне пăрахнине. Сенкер куçĕсем унăн тем пысăкăш, анчах темме курми пулчĕç. Пуçĕ çаврăнса кайнипе вăл чут çеç ÿкетчĕ, халь те йывăçран тытса ĕлкĕрчĕ.

Ай тура, мĕнле çын ку? Мĕн тăвасшăн ку этем, тискер кайăк манерлĕ этем? Тарас пулать, чупас пулать. Анчах вăл виç-тăват чалăш та чупаймарĕ, такам кĕлещепе хĕстернĕ пек хĕстерсе илчĕ.

- Кăравул! Рас... - кăшкăраймарĕ, ун çăварне хупланă. Такам ăна ыталаса илнĕ, кăкăрне йăвалать, питне чуптăвать.

Тапаланать, чăх чĕппи хурчка аллинче çапкаланнă пек çапкаланать Улькkаç, анчах Урттемей аллисем тимĕр кĕлеще пек. Çавра çил-и, тăвăл-и ăна çĕре çĕклесе çапрĕ. Чĕри сиксе тухас пек тапать.

- Ах, о-ох! - хаяр сассипе кăшкăрса ячĕ вăл.

- Ан кăшкăр, чорт! - илтĕнет ăна хăлхи айĕнчех...

Тепĕр ирхине ирех N ял çынни вăрманпа пынă чух инçетренех ватă юман çинче шап-шурă япала çакăнса танине курать.

- Çын вĕт ку, çын!

Çав ватă юман тĕлĕнче çăхансем çаврăнса вĕçсе çÿреççĕ.

- Хĕр вĕт ку, хĕр!

Хăранипе пырса пăхмасăр яла чупать.

Вата юман турачĕ çинче çакăнса. тăраканни Ульккаç пулнă. Намăса чăтаймасăр вăл çакăнса вилнĕ.

Ялавин, С. Çул çинче / С. Ялавин // Чăваш сăмахлăхĕ : 10-мĕш класăн вĕренӳпе вулав кĕнеки / Н. Г. Иванова, В. П. Никитин, С. С. Самсонова пухса хатĕрленĕ. – Шупашкар, 1996. – II пай. – С. 163-172.